

SOVELTAVA ETIIKKA JA AMMATTIETIIKKA

ETENE 10.3.2011

Olli Loukola

Käytännöllinen filosofia

Politiikan & talouden tutkimuksen laitos, Helsingin yliopisto

SOVELTAVAN ETIIKAN ALUEITA

- Päätöksenteon etiikka
- Ammattietiikka
- Kliininen etiikka
- Liike-elämän etiikka
- Organisaatioiden etiikka
- Sosiaalietiikka eli kansakuntien välinen etiikka

- Eläinten oikeudet; bioetiikka; liike-elämän etiikka; tietotekniikan etiikka; koulutusetiikka; ympäristöetiikka; hallintoetiikka; vieraanvaraisuuden etiikka; ihmisoikeuskysymykset; kansainvälinen etiikka; oikeusetiikka; markkinointietiikka; mediaetiikka / journalismietiikka; lääketieteen etiikka; sodankäynnin etiikka; neuroetiikka; julkishallinnon etiikka; tutkimusetiikka; seksuaalietiikka; sosiaalityön etiikka; urheilun etiikka; teknoetiikka

- **1) Aidot moraaliset kysymykset**
- **2) Kysymykset moraalisia asenteita koskevista tosiseikoista**
- **3) Kysymykset moraalitermien (pitää, oikea, hyvä velvollisuus ym.) merkityksestä tai luonteesta**
  - 1) = Normatiivinen etiikka
  - 2) = Deskriptiivinen (empiirinen) etiikka
  - 3) = Metaetiikka tai teoreettinen etiikka; moraalien analyttistä tai loogista tutkimusta

Kaiken moraalitutkimuksen taustalla on pyrkimys löytää **oikeita ja tosia** moraalisia sääntöjä, periaatteita ja arvoja

MORAALISTA ARGUMENTOINTIA

- Moraalinen argumentointi on oma lajinsa, jonka yhtenä päämääränä on selvittää moraalisesti oikea toimintapa erilaisissa tilanteissa
- Traditionaalinen oletus: aito moraalitieto = universaalisti validi moraaliteoria
- -> aidot moraalistandardit voidaan (paikasta ja ajasta riippumatta!) selittää ja järjestää eräiden peruseriaatteiden kautta
  - eli “reduoida” tai “rekonstruoida”

- Moraalisessa päättelyssä olisi siten kyse deduktiivisesta peruseriaatteiden soveltamisesta käytäntöön (caseihin)
  - “ylhäältä-alas-malli”
- Yleisemmin käytetyt peruseriaatteet ovat I. velvollisuusetiikka; II. oikeuksien etiikka; 3. utilitarismi; ja IV. hyve-etiikka

- **I. Velvollisuudet: Velvollisuutemme on kohdella ihmisiä aina päämäärinä, ei koskaan vain välineinä**
  - Abortti merkitsee ihmisten kohtelemista välineinä
  - Siis, abortti on moraalisesti väärin
- **II. Oikeudet: Jokaisella on yhtäläinen oikeus elämään**
  - Abortti merkitsee sikiön oikeuden kieltämistä
  - Siis, abortti on moraalisesti väärin
- **III. Utiliteetit: Yhteiskunnan kokonaishyöty määrittää, mikä on moraalisesti oikein**
  - Abortit aiheuttavat valtavan määrän lääketieteellisiä ja psykologisia komplikaatioita
  - Siis, abortti on moraalisesti väärin
- **IV. Hyveet: Hyveellinen ihminen toimii moraalisesti oikein**
  - Hyveellinen ihminen ei tekisi aborttia
  - Siis, abortti on moraalisesti väärin

- Toimiiko homma siis todella näin? Ainakin monet soveltavat eetikit valittavat, että...
  - moraaliperiaatteet, esim. kantilaisuus tai utilitarismi ovat aivan liian abstrakteja ja yleisiä sovellettaviksi käytännössä.
  - Käytännössä suurin osa etiikan soveltamisesta tapahtuu tulkinnan ja casien vertailun tasoilla, ja tässä abstrakteista moraaliperiaateista on ollut kovin vähän hyötyä
  - Itse asiassa päinvastoin, vertailu periaatteen ja casien syvällisten arviointien välillä on yleensä johtanutkin periaatteen uuteen tulkintaan...
  - Siis mitä hyötyä on abstrakteista moraaliperiaateista?

ARJEN MORAALI JA MORAALITEORiat

- Moraaliset ilmiöt, mielipiteet, näkemykset ja arvot ovat empiirisiä ilmiöitä ja niitä voidaan tutkia sellaisina
  - Mutta tuo tutkimus ei kerro meille vielä mitään niiden moraalista oikeellisuudesta;
  - sillä nuo näkemykset (yksilölliset ja kulttuuriset) ovat usein lyhytnäköisiä, ennakkoluuloisia ja jämähtäneitä
- Mutta mistä sitten voimme löytää oikeita ja tosia moraalisia näkemyksiä?
  - ja mikä on moraalisten näkemystemme ja traditioittemme merkitys ylipäänsä?

- Tällä tavalla, tutkija korjaa intuitioita oman teорияnsa avulla ja muokkaa samalla teoriaansa vastaamaan intuitioita;
- tätä prosessia jatketaan, kunnes tutkija vähitellen muodostaa käsityksen oikeasta toimintavasta X, jossa muokatut periaatteet ja muokatut intuitiot käyvät yksiin
- Tuloksena on ideaalitapauksessa **tasapainotila**, jossa teoria ja intuitiot lopulta vastaavat toisiaan

- ”**Harkintatasapainon**” (reflective equilibrium) ajatus:

- etsiessään oikeaa toimintatapaa tilanteessa X tutkija muodostaa mahdollisimman huolellisesti harkitun teорияn asiasta;
- tutkija vertailee ihmisten moraalisia näkemyksiä (moraali)teoriaansa; ja korjaa noita näkemyksiä teорияnsa avulla
- jos nuo näkemykset kuitenkin selittävät tilannetta paremmin kuin hänen näkemyksensä, korjaa hän teорияnsa (oletuksia ja/tai periaatteita)

TODELLISUUS JA TEORIA

- Moraalinen järkeily on jokapäiväisessä elämässä vaikeaa, koska moraalisia periaatteita
  - on paljon ja erilaisia, ne ovat usein epäselviä ja
  - ne saattavat konfliktoida keskenään
- Ne eivät istu mihinkään selkeään tärkeysjärjestykseen,
  - ne voidaan nähdä erilaisista ja konfliktivista perspektiiveistä käsin, sillä
  - ne sisältävät lukuisia mahdollisia hyväksytyksiä
- Moraaliset perusteet ovat myös vaikeasti sovellettavissa, jos meillä ei ole oikeita faktoja käytettävissämme

- Filosofinen eettinen teoria tekee enemmän kuin uskonnot, vaihtoehtoliikkeet tai poliittiset opit:
  - se pyrkii justifioimaan eli perustelemaan standardinsa eikä vain hyväksymään niitä itsestäänselvinä tai dogmeina
  - siksi meidän on argumentoiva, perusteltava ja järkeiltävä

AMMATTIETIIKAN LÄHTÖKOHDAT

- Järjestelmät / instituutiot/ organisaatiot syntyvät, rakennetaan ja ne kehittyvät yleensä **tiettyä tarkoitusta tai päämäärää varten**
- Niiden perusominaisuus on se **tehokkuus**, jolla ne saavuttavat tämän päämääränsä
  - kyse on "**pragmaattisesta rationaalisuudesta**" eli järkevimmällä mahdollisella keinolla saavutetusta päämäärästä

- Jotta tämä olisi mahdollista, on erilaisilla järjestelmillä ja instituutioilla on **erioikeuksia**
- Tässähän ei sinällään ole mitään ihmeellistä eikä moraalisesti epäilyttävää: kaikilla elämän ja toiminnan aloilla on erilaisia erityisvelvoitteita ja erioikeuksia, olennaista on, että
- tällaiset **erioikeudet on perusteltava**; niiden on oltava **justifioitavissa**
- Tämä on erityisen tärkeää juuri ammattien kohdalla

- Ammateilla on erivapauksia ja -oikeuksia, joita ei tavallisilla kansalaisilla ole, ja
  - ne oikeutetaan sillä, että ammattikunnat edistävät joitakin yhteiskunnan tärkeistä arvoista
  - -> on järkevää antaa niille lupa toimia (so. erioikeudet)
- Ammatit oikeutetaan viittaamalla **arvopäämääriin** tai **palvelutehtäviin**, joita yhteiskunnassa pidetään arvokkaina ja joita ammatit edistävät.

ARVOPÄÄMÄÄRÄ/PALVELUTEHTÄVÄ – AMMATTI

inhimillinen kasvu	<i>kasvatus</i>
tieto	<i>tiede</i>
sairauksien hoito	<i>lääkärit</i>
terveys ja hyvinvointi	<i>terveydenhuolto</i>
turvallisuus	<i>poliisi ja armeija</i>
oikeudenmukaisuus	<i>juristit ja virkamiehet</i>
vauraus	<i>liike-elämä</i>

- Arvopäämäärien kautta syntyvät ja justifioidaan ammatti-ihmisten moraalikoodisto, joita usein kutsutaan hyveiksi;
- **hyveet** ovat **välineet**, joiden avulla ko. päämäärät saavutetaan tai toteutetaan parhaalla mahdollisella tavalla
- Siten ammattiin liittyvät **valta** ja **oikeudet** mutta myös **vastuu** ja tietyt **velvollisuudet**

- Ammatilainen on sekä **asiantuntija** (tieto) että **auktoriteetti** (valta)
  - -> häntä ei voida pitää vain välineenä, joka toteuttaa hänelle määrättyjä tehtäviä, sillä hän määrittelee omat päämääränsä
- Ammattien olennainen piirre on siis valta, sillä yhteiskunta ei voi toimia ilman niitä,
  - ja samalla ne ovat yhteiskunnan valvonnasta enemmän tai vähemmän riippumattomia kollektiivisia toimijoita

- **Ongelma**
  - Instituutiot pyrkivät laajentamaan omaa toiminta-aluettaan, lisäämään valtaansa ja turvaamaan resurssinsa
  - Haluamme valvoa ja kontrolloida ammattien toimintaa ja sitä, ovatko niiden menettelytavat ja erioikeudet tasapainossa niiden päämäärän kanssa

EETTISEN AJATTELUN JA ARGUMENTOINNIN PÄÄMÄÄRÄT

(1) Tärkeiden moraalisten ideoiden ja aiheiden selventäminen

(2) Moraalisten vaateiden kriittinen arviointi testaten argumentoimalla niiden

- totuutta, justifikaatioita ja riittävyttä;

(3) Kehittää kokonaisvaltainen näkemys moraalisisista ajatuksista ja periaatteista

- selvittämällä niiden väliset yhteydet sekä roolit ihmisen elämässä;

(4) Moraalinen ohjaus

- parantamalla käytännöllisiä näkemyksiämme siitä, mikä on maailmassa pyrkimisen arvoista, millaiset ihmissuhteet ovat toivottavia, sekä kuinka noihin päämääriin tulisi pyrkiä

- RESPONSIBILITY, n. A detachable burden easily shifted to the shoulders of God, Fate, Fortune, Luck or one's neighbor. In the days of astrology it was customary to unload it upon a star.

- {Ambrose Bierce, The Devil's Dictionary, 1911}